

וכן מבואר בתשובת רשב"א^[תנין], מביאו מר"ן הכסף משנה פרק כ"א דין י"ח וז"ל, אי טוחן ממש קאמר איך נתיר מלאכה דאוריתא מפני עוף ובהמה לפרר לחם להם. והשיב דהא דפריס סלקא חייב, היינו לאכלו למחר או שלא לצורך אותה סעודה, אבל לאכלו מיד שרי וכו' ע"ש^[תנין]. ובחנם השיג על העולת שבת, דוק ברמב"ם שם דדייקי הכי^[תנין]:

קז

בעניין דלעיל

במגן אברהם סימן ש"ך סק"ז, ולי נראה דלא דק, דאטו מי שרי לעשות* מלאכה כדי לאכול לאלתר. **נ"ב**, עיין כסף משנה פרק כ"א דין י"ח בשם תשובת רשב"א, מנגד לזה. ועיין בתשובותי^[תנין]:

קח

אוצר החכמה
אה"ח 1234567

אם מותר לרוחץ ידיו בבורית בשבת

שאלה. מהו שיהא אדם רוחץ בשבת ידיו בבורית, אם מותר או לאו:

בארות משה

יודה שאסור וכמו שנחבאר במילואים שם. ומ"מ אחרי דבעיקר הדין הביא מרן דעת יש מי שאומר שמותר לסחוט בוסר לתוך האוכל (וע"ע שער הציון אות כ"ה ודו"ק) המיקל לסחוט בוסר לאלתר יש לו על מה לסמוך. וכ"כ בלוי"ח אות נ"ו. וע"ע לקמן ס"ק תנ"ז:

[תנ"ז] ח"ד סימן ע"ה:

[תנ"ז] דכענין שאמרו לענין בורר וכו' דאלמא כל שאוכל לאלתר אע"פ שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת, בשמניח לאחר זמן ואפילו לבו ביום, מותר, והכא נמי דכוותה הוא עכ"ד הרשב"א שם. וזה כדברי רבהמ"ח דלעיל:

זמה שהביא המג"א בשם השלטי גבורים, הרי בשלטי גבורים שם (שבת דף לב. בספר הרי"ף אות ג') חלק על תשובה זו של-הרשב"א, ואנן קיימא לן כהרשב"א כמו שפסק רמ"א בסימן שכ"א סעיף י"ב (וכבר הביא רבהמ"ח לעיל ח"ב סימן ק"פ אות ג' ד"ה הרי, העיד רשד"ם משם רבו מהריט"ץ שהיה מחשיב דברי הרשב"א כמעט כנגד כל הפוסקים). אף שגם המג"א ידע מזה ולא קאמר אלא דלענין סוחט נקיטנן מיהא כהשלטי גבורים, כיעו"ש בדבריו היטב שרמזו לדין זה של-הרשב"א (והחילוק לדעתו כתבנו לעיל ס"ק תנ"ה). וע"ע לקמן סעיף קי"ג ובביאורנו שם ס"ק תקל"ד:

[תנ"ח] היינו מדכתב שם הרמב"ם, המחתיך את הירק דק דק "כדי לבשלו" הרי זה תולדת טוחן עכ"ל. משמע דלא מיקרי טוחן רק כשחותכו לבשלו. וע"ש בכסף משנה שדן בזה. וכ"כ רבהמ"ח לקמן סעיף קי"ד בדעת הרמב"ם ע"ש ובבארות משה:

קז. גליוני מהרי"ץ על השלחן ערוך:

[תנ"ט] הוא מה שסידרנו כאן בסעיף הקודם ע"ש:

קח. שו"ת פטולת לדיק חלק ב' סימן קנ"ח:

תשובה. דבר זה כבר נשאל להרב בנימין זאב סימן ר"ו, ומביאו רמ"א סימן שכ"ו[תיס], דאסור. ומביא ראיה מהא דאמרינן בפרק במה טומנין[תיסא], אין מרסקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו. אבל גותן הוא לתוך הכלי או לתוך הקערה ואינו חושש. ופירש רש"י, מרסקין, משבריין לחתיכות דקות. כדי שיזובו מימיו, משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבזרא המים האלו. וכתבו התוס' שם, מכאן יש לזהר שלא ירחוץ ידיו בשלג וברד בשבת, ופעמים שמתקרשים[תיסג] ויש ברד מעורב בהם אין לרחוץ בהם דאי אפשר שלא ירסק הברד. וכל הזהיר תבוא עליו ברכה עב"ל. וטעמא מאי לפי כשממחו בידיו נעשים מים והוה ליה נולד ואסיר. וכן נמי ברוחץ בבורית שממחה אותו בידיו ונעשה מים והוה ליה נולד ואסור עב"ל בנימין זאב ז"ל:

ויש לדקדק אמאי נקטו התוס' מכאן יש לזהר וכו', והוה להו למנקט מלתא דפסיקא ולימא מכאן שאסור וכו'[תיסג]. גם בסיומא דמלתא מסקי וכל הזהיר תבוא עליו ברכה, דמשמע זהירות בעלמא. וגם בספר התרומה שהביאו הגהות מימוני פרק כ"א כתוב כלשון התוס' מכאן יש לזהר וכו', ומסיים בה והמתמיר[תיסד] תבוא עליו ברכה. וכן העתיק השלחן ערוך סימן ש"ך סעיף י"א:

ה"ח"ט 1234567

בארות משה

[תס] סעיף י': [תסא] דף נ"א ע"ב:
 [תסב] שמתקרשים "המים" ויש וכו'. כצ"ל. כן כתב מהר"ם בחידושו שם. וכעין זה הגיה במהרש"א שם. וע"ע לשון פסקי תוס', ותוס' הרא"ש שם. ויעויין בדברי רבהמ"ח לקמן ד"ה ואי נמי וכו', ודוק:
 [תסג] בעיקר דקדוק לשון יש לזהר, עיין בדברינו לקמן ס"ק תש"ח ד"ה ונראה. ומרן בב"י שם העתיק לשון רבינו ירוחם "אסור" ליטול וכו' ואם יטול יזהר שלא ידחוק ע"כ. אבל בש"ע שם נשמר מזה ותיקן לכתוב, "צריך לזהר" וכו' ע"ש. ועיין מה שנכתוב עוד לקמן בסוף ס"ק תס"ח ובס"ק ת"ע:
 [תסד] דמלבד מאי דקאמר תבוא עליו ברכה, דמשמע שאינו מדינא, מלשון מחמיר נמי משמע דאינו אלא חומרא, לא מן הדין. ועל דרך זה מדקדק בביאור הלכה ריש סימן תקנ"ב. וכן בשו"ת חוות יאיר סימן קפ"ה כתב, כלל גדול בידינו כשכותב רמ"א "ויש מחמירין" ולא כתב ויש אוסרין, משמע שדעתו נוטה לדעת המתירין ע"כ. וכ"כ הש"ך ביו"ד סימן ט"ל סק"ח. ועיין יד מלאכי כללי הש"ע אות י"ח, שדי חמד מערכת חי"ת כלל פ', טה"ב ח"ב סוף דף תצ"ו, ולאאמור"ר שליט"א בש"ע המקוצר יו"ד סימן קל"ב הערה א' ד"ה הלכך, ודוק:

ויראה דאינהו דייקי לשון הגמרא דקאמר אין מרסקין ופרש"י משברין לחתיכות דקות, משמע דאסורא דוקא בכהאיי גוונא. אבל ריסוק כלאחר יד כי האיי שרוחץ בשלג וברד מעורב עם מים מנא לן לאסור. דעיקר איסור הריסוק הוא משום נולד ודוקא בכהאיי גוונא, אבל ריסוק דכלאחר יד דאינו נראה כבורא המים אפשר למימר דלא אסיר כיון דאיכא שינוי, וכמו שכתב בשבלי לקט בשם ר' ישעיה על ההיא דמותר לדוך פלפלין בקתא של-סכין וז"ל, אם איתה דקשיא ליה כיון דבדרכו חייב משום טוחן, על ידי שינוי ליהוי פטור אבל אסור. והשיב, קתא דסכינא שינוי גמור, הוא הדין [תסה] מדוך של-עץ למדוך של-אבן שינוי כדאיתא וכו'. הרי לך דבשינוי שרי. ומכאן למד כמה"ר שכתו נאווי ז"ל [תסי] להתיר בשבת תחיבת המחט בבגד, דלא מחייב משום תופר כיון דמשנה מתפירה בחוטים. ומשום דאיכא למדחי בהאי דיחויא נקטי לה התוס' וספר התרומה בדרך זהירות בעלמא. וטעמם דאע"ג דאיכא למדחי דבכעין זה הוי שינוי, אפשר דדוקא היכא דאתפרש התירא בש"ס דעל ידי שינוי שרי, הא לאו הכי לא שרינן אנן. דאם כן הרבה מלאכות יכולין אנו לעשות על ידי שינוי ואפילו הכי נעלו דלת בפני ההיתר ואסרו, וכמו שהשיב הרב גנת ורדים [תסז] בכיוצא בזה באו"ח כלל ג' סימן י"ט דף ס"ז ע"ג:

בארות משה

[תסה] כן הוא בכתי"ק של-רבינו המחבר, וכן הוא בגנת ורדים שמעתיקו אח"כ כדלקמן (ורבהמ"ח הוסיף בכתי"ק נקודה אחרי תיבת גמור וכמו שהדפסנו) אבל הוא טעות הדפוס בספר גינת ורדים שם וצ"ל, שינוי גמור הוא. "דבין" מדוך וכו'. וכמו שהוא בשבלי לקט שלפנינו סימן צ"ב, וכן בב"י סימן שכ"א. והמשך הלשון שם, דבין מדוך של-עץ למדוך של-אבן הוי שינוי, וקתא דסכינא הוי שינוי גמור וכו' כדאמרינן גבי בורר, בנפה חייב, בקנון דהוי שינוי פטור, ביד דהוי שינוי גמור מותר לכתחילה ע"כ. וקושטא קאי דבנדון רבהמ"ח גמי איכא האיי טעמא ועדיפא מיניה. דהא דאין מרסקין ברד עיקרו מדרבנן, וכלאחר יד שרי לכתחילה. ובעיקר דברי השבלי לקט, עיין לרבהמ"ח לקמן סעיף קי"ג ובביאורנו שם ס"ק תקל"ד ד"ה ואולי, וס"ק תקמ"ו:

[תסו] הובא בגנת ורדים שהזכירו רבהמ"ח בסיומא דמלתיה בכלל ג' סימן י"ח:

[תסז] על דברי מהר"ש נאווי הנז"ל ע"ש:

וביאור העניין, דהרי דרך הוא לתחוב מחט בכגדים, וי"ל דתפירה במחט בכלל תופר. וכיוצא בזה מצינו דמשקה זרעים חייב משום זורע ומשום חורש, ושף ברגלו רוק שע"ג קרקע ומצדד חבית משום השוואת גומות, והידוק מוכין בפי הפך משום סוחט, דכל אלו הדרך לעשות כן ואינו מעשה משונה. וחידשו דאף שאינם כדרך עצם המלאכה שאסרה תורה, מ"מ הם נכנסים בגדר זה, דבמשקה האדמה מתרפה וכו'. וכן סבר רב פפא בפרק כלל גדול דמאן

ראי נמי נקטו יש ליוהר, משום דמלישנא דגמרא נראה דדוקא שלג וברד בפני עצמן אסור לרסקן דנראה כבורא בידים, אבל כשיש מים מעורב בהם שם מותר דאינו נראה כבורא המים, וכמו שמצינו בכיוצא בזה להר"ן, הביאו המג"א סימן ש"כ ס"ק י"ד יעויין שם [תסח]:



בארות משה

דשדי פיסא ואַתָּר תמרי חייב משום תולש ומפרק, דפעמים אדם משיר תמרים באופן זה. ומינה דה"ה לרסק ברד אגב רחיצת הידיים דדרך לעשות כן, ואינו חשוב שינוי. ולא דמי לדיכה בקתא דסכינא, וכותב בשמאלו, וטוה ע"ג בהמה, דגוף המעשה משונה. כן נראה לי החילוק ברור. **ובמילואים** סימן ק"ג הארכנו בדיון זה של־תחיבת מחט בבגד בשבת יעויין שם:

[תסח] צ"ע כי במג"א שם מיירי במניח שלג בחמה ונפשר מאליו, דלדעת הרמ"א בסי' שי"ח סט"ז אסור משום נולד, אא"כ הוא מעורב במים. ודין זה דאם הוא מעורב במים שרי הרי הוא מפורש בברייתא דנותן לתוך הכוס ואינו חושש, אבל עדיין אין לנו ראיה להתיר לרסק בידים ואף שיהיה מעורב במים. ומ"ש המג"א דין זה בשם הר"ן, נראה עיקר כוונתו למ"ש שם הר"ן (על הרי"ף סוף פ"ד דשבת) דלבעל התרומה דאסר ליתן אינפאנדה סמוך לאש לפי שהשומן נמוח ומטעם נולד, אף שהוא נמוח מאליו, ורמ"א כתב בסי' שי"ח להחמיר כדבריו, דה"ה בנותן בחמה אסור משום נולד. **וגדולה** מזו היה לו לרבהמ"ח להביא מה שכתבו הרמב"ם בפכ"א הי"ג הרמב"ן והר"ן (ועוד ראשונים) דין זה בהדיא בשם התוספתא דמותר לרסק בידים אם הוא מתערב במים או ביין שבכוס, והובאו במג"א שם בסי' ש"כ לעיל מינה בסמוך ס"ק י"ג. דלדידהו פשיטא דאין מקום לדברי התוס'. וכבר העיר על זה המג"א שם בתר הכי בס"ק ט"ז וכמו שנביא לקמן ס"ק תע"ו. ומדברי הרמב"ן וסיעתו שם מוכח די"ל כן אף למאן דאמר טעמא דאסור משום מוליד וכדעת רש"י ותוס'. ועיין בזה לקמן ס"ק תע"ו:



עד כאן היו דברינו הראשונים בנוה צדיק על שו"ת פעולת צדיק כאן אות ה'. ועתה שכתיו ואראה כוונת רבהמ"ח דבא לסעוד עיקר החילוק שכתב דלא אסרו אלא כשהשלג בפני עצמו לא מעורב במים, משיטת בעל התרומה והר"ן דאין מרסקין לאו דוקא וה"ה למניח סמוך לאש או בחמה דאסור. וא"כ לדידהו על כרחך מה שהתירה הברייתא ליתן לתוך הכוס ולא הוי נולד, הוא מטעם שמעורב במים (וכיעויין עוד לקמן). ומזה נלמד דה"ה למרסק ביד דאם הוא מעורב שרי. דלשיטה זו אין חילוק בין מרסק ביד למניח בחמה דתרוייהו אסירי מטעמא חדא דמוליד ונולד. וכשם דבמעורב לא חשיב נולד הכי נמי כשמרסק לא חשיב מוליד. והטעם משום דלא ניכר וקמא וקמא בטיל. וכן מבואר ממה שהקשה רבהמ"ח לקמן ד"ה גם, דאינו מחלק בין מוליד לנולד. וע"ש בס"ק תע"ו. וכ"כ בגנת ורדים שציין אליו רבהמ"ח בסוף הסעיף, דמדינא אין איסור דראשון ראשון מתערב ומתבטל במים ושרי, ולכך כתבו ע"ז התוס' דהזהיר בזה תע"ב ע"ש. ומאחר דעכ"פ הר"ן מיירי בנפשו מאליו לא כנדון התוס' במרסק ביד, לכן דקדק רבהמ"ח בלשונו באמרו כמו שמצינו "בכיוצא בזה" להר"ן. ואפ"ה הזהירו ע"ז התוס' די"ל דמרסק ביד גרע דמיחזי טפי כבורא ואסור אף במעורב:

אבל לא הביא רבהמ"ח שיטת הרמב"ם וסיעתו הנז"ל, אף שנזכרו בדבריו לקמן ד"ה וכן מצאתי וכו' ורחיצת ידים וכו'. כי הם התירו אף במרסק מבחוץ וזב לתוך הכוס ושם

הלכות מוחט

קסט

ולפי שראיתי ושמעתי דרוב הנשים [תיסט] נהגו להקל ורוחצות ידיהם בבורית, זולת קצת פרושות מקרוב מחמירות על עצמן, אמרתי ללמד עליהן זכות [תיע]. והוא זה. כי הנה הרמב"ם רוח אחרת אתו בטעם הדבר, שכתב בפרק כ"א מהלכות שבת וז"ל דין י"ג, כבשין ושלקות שסחטן. אם לרכך גופן מותר, ואם להוציא מימיהן אסור. ואין מרסקין את השלג שיזובו מימיו, אבל מרסק הוא לתוך הקערה או לתוך הכוס. השום והבוטר והמלילות שריסקן מבעוד יום. אם

בארות משה

מתערב במים, וכדרייק לישנא דתוספתא מרסק הוא "לתוך" הכוס ולא "בתוך" הכוס. וכן מוכח מלשון הב"י סי' ש"ך ע"ש. וכן ראיתי לרח"ף בשו"ת לב חיים ח"ב סי' קצ"ב ד"ה ומעתה, שלמד כן מלשון הב"י הנ"ל ע"ש. והטעם דלא התמירו בזה כיון שתכף הוא זב ומתערב במים ואינו ניכר וכמ"ש המג"א שם ס"ק י"ג. אבל התוס' גרסו בברייתא שהובאה בגמ' אבל "נותן" וכו' וכמובא בתחלת דברי רבהמ"ח, דמוכח דלרסק לתוך הכוס אסור ואי הווי ס"ל כתוספתא היו התוס' פוסקים כן בהחלט ולכתחלה. ולדידהו גירסת התוספתא מרסק משבשחא, או דפליגא אברייתא זו שהובאה בש"ס ובכל מקום הלכה כתלמוד שלנו. ועיין ע"ז במילואים סי' פ"ד. ולכן לא מצא רבהמ"ח צד קולא אליבא דהתוס' והש"ע אלא משום דמרסק כשהוא מעורב עם המים. שוב שמחתי לראות שבערוך השלחן סי' ש"ך סכ"ד כתב חילוק זה ע"ש. וע"ע מה שכתוב במילואים שם:

וטעם נוסף י"ל למה נקטו התוס' בלשון זהירות, כיון דאין לו צורך מיוחד בריסוק הברד ואינו מכויין לכך, והכי דייק לשון הברייתא "בשכיל" שיזובו מימיו, דמשמע דאם לא מכויין לזה גם אם הוא פסיק רישיה לא גורו. ודמי לדורס שלג, ולשבר קרח, ולהטיל מי רגלים בשלג להמתירים בשלחן ערוך סימן ש"ך סעיפים י' י"ג י"ד, אף שיש מקום לחלק בין הנושאים ע"ש. וסברא זו נזכרה בב"י בטעם שמותר לשבר קרח שאינו מתכוין שיזובו המים ע"ש. וכיו"ב יש מתירים ליתן מי ורדים שאיסורו ג"כ משום מוליד בכה"ג דאינו מכויין וכדלקמן בסעיף קט"ז ע"ש ובביאורנו ס"ק תק"ע:

[תמט] לא שיש חילוק בזה בין נשים לאנשים. רק בתימן היה מצוי יותר שימוש הבורית אצל הנשים טפי מן האנשים, וזה פשוט וידוע. וכן יש להוכיח מסגנון השי"ח בשושנת המלך (ש"ע המקוצר סימן ס"ט הערה י"ח ע"ש) [וכאן בהגהותיו על פסקי מהרי"ץ כתב אאמרו"ר שליט"א בהא"י לישנא, הוא הדין שהאנשים נהגו היתר, אלא שהנשים היו יותר רגילות בזה, מפי שהן שמות לב יותר לנקיון, ובפרט שהן פנויות אז, וליופי ועונג שבת ע"כ]:

[תע] ולא הונח לו ליישב לפי מה שדקדק עד כאן מלשון התוס' הגמ"י והש"ע דאין בזה איסור, אלא דרך זהירות וחומרא בעלמא. דשאני רחיצה בבורית דהדרך למחותו כך בידינו. גם הוא ממחה הבורית בפני עצמה, כי המים הטופחים אינם אלא מעט ומיחוי הבורית ניכר על ידיו (וע' בגו"ר שם. ושו"ר כדברינו בבא"ח ש"ב פ' יתרו אות ט"ו), וליכא להני תרי טעמי דהיתרא שכתב קודם. גם הטעם שכתבנו בסוף ס"ק תס"ח לא שייך בבורית שכל כוונתו למחותו: ועוד דהרב בנימין זאב ורמ"א ס"ל דהוא אסור מן הדין, ולדידהו מאי דנקטו התוס' בלשון יש ליזהר, הוא מפני שדבר זה צריך זהירות ושמירה בכל פעם שרוחץ במים לעיין אם מעורב בהם פתיתי שלג וברד, והנוהר ומדקדק בזה תדיר תע"ב, אבל אם ידוע שיש בהם שלג והוא מרסקן הוא אכן אסור מן הדין. ומצינו כיו"ב לשון זהירות על דבר האסור ודאי, ולא נקטו לשון זהירות אלא מטעם שביארנו. וכיו"ב כתבנו לקמן ס"ק תש"ח ד"ה ונראה, במוסגר:

מחוסרין דיכה אסור לגמור דיכתן בשבת, ואם מחוסרין שחיקה ביד מותר לו לגמור שחיקתן בשבת. לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות בעץ הפרור בתוך הקדרה בשבת אחר שמורידין אותה מעל האש^[תעא] עכ"ל. וכתב הרב המגיד, וכתב הרשב"א שטעם האיסור כדי שיזוכו מימיו, משום גזירת סחיטת פירות העומדין למשקין נגעו בה. וכן נראה מדברי רבינו שהביאה אצל דין הסחיטה. ומדבריהם למדנו שאין בהן איסור נולד. לפיכך מותר ליתן קדרה או מאכל שקרש שמנוניתה בחמה או כנגד המדורה ואין כאן נולד, וכן כתב הרמב"ן עכ"ל:

הרי מכאן משמע דאין האיסור רק מטעם סחיטה. ואם כן בבורית דליכא סחיטה כלל דהרי אין בו מים לחוש לסחיטה רק שנימוח ממנו מעט על גב היד, שרי, דומיא דמאכל שקרש שמנוניתה דמניחו כנגד המדורה ואין ^{גמ' ס"ח} כאן נולד^[תעב]:

וכן מצאתי בשלטי גבורים סוף פרק במה טומנין אות ו' על פסקת אין מרסקין וכו' וז"ל, וטעם איסור ריסוק הברד, איכא פלוגתא בין מימוני וסמ"ג ורמב"ן והרשב"א, ובין רש"י ורבינו ברוך והרא"ש והטור. ויש נפקותא לענין נתינת הפשטיד"א כנגד האש, ורחיצת ידים בברד ושלג בשבת כשמעורב עמהם מים אחרים^[תעג], ושפשוף ידים במלח, ורחיצת ידים בבורית, ולהשתין על גבי שלג עכ"ל. הרי לך ברור דלדעת מימון וסמ"ג ורמב"ן ורשב"א שרי לרחוץ בבורית בשבת ואין כאן נולד:

ובפרק במה בהמה כתב השלטי גבורים דף קכ"ב אות ב'^[תעד] על פסקת סכין ומפרכסין לאדם וז"ל, נראה לי דתלוי כפלוגתא דמימון וההולכין

בארות משה

^[תעא] בדין זה של-הגסה בתבשיל, עיין לעיל ס"ק צ"ה:
^[תעב] ר"ל דשמן שקרש נמי אף כשנמוח אין בו מים וליכא ביה סחיטה כלל, ולכך מותר אף לרסקו ולסחטו בידיים ולא דוקא כשנמוח מאליו מחום האש. וזה מפורש בחידושי הרמב"ן בשבת דף נא: שהמגיד משנה ציין לדבריו, וכמו שמבאר והולך רבהמ"ח לקמן ד"ה ובפרק, בשם שלטי גבורים דשמן ושומן וחלב לעולם אוכל הוא וכו'. אמנם הר"ן על הרי"ף סוף פ"ד דשבת חולק על הרמב"ן, דכיון שכל זמן שלא קרש זב וצלול הוא ודרכו בכך, אף כשקרש כפירות העומדין למשקין דמי עכ"ד. ומ"מ נראה פשוט דבבורית אף הר"ן יודה דשרי דאין בו מים כלל ופשוט:

^[תעג] זה אינו מוכרח, דגם לטעם רבינו ברוך, במעורב ליכא משום נולד כמ"ש מג"א סי' ש"ך ס"ק י"ד. ומפורש כן בחידושי הריטב"א הנדמ"ח שם בשם רבינו ברוך, ותירץ בזה קושיית הרשב"א שם. ואפשר דהדין כן גם במרסק ביד וכמ"ש לעיל בס"ק תס"ח ד"ה עד:
^[תעד] לפנינו הוא בדף כ"ד ע"ב אות ג':

הלכות מוחט

קעא

בשטתו, והרא"ש וההולכין בשטתו שכתבתי לעיל גבי ריסוק השלג והברד. והוא, כי אם האי שמן שסכין בו הוא קרוש או שהוא שומן וחלב קרוש, אליבא דמאן דשרי להניח הפשטיד"א אצל האש אע"פ שהשמן קרוש עליה ונימות, לפי דסבירא ליה דאיסור ריסוק הברד הוי משום גזירת פירות העומדין למשקין ושמן ושומן וחלב כיון דלעולם אוכל הוא שפיר דמי אפילו נימות, דמטעם נולד אין לאסרו. ולפי האוסר מחוי שומן שעל הפשטיד"א בשבת משום דהוי נולד, הכא נמי אם היה השומן^[תעיה] קרוש או היה שומן או חלב יהיה אסור לסוך בו לפי שהוא מתמחה והוי נולד. וכן כתב המרדכי כאן להדיא דדוקא שמן שריא אבל שומן וחלב הקרושים אסור, והוא הולך לשטתו שאוסר לעיל גבי פשטיד"א גם כן בפרק במה טומנין. מיהו נראה דלמימון אפילו אין השמן ההוא ראוי לאכילה וכן החלב והשומן, מכל מקום שפיר דמי לסוך בו. דהא על כרחך לא דמי לפירות העומדין למשקין, דדוקא גבי ברד ושלג שייך למגזר בהו שהן עומדין למשקין עכ"ל. הרי לך מבואר להתיר רחיצה בבורית לדעת הרמב"ם ודעמיה ז"ל:

גם סברת מר"ן השלחן ערוך להתיר כסברת הרמב"ם, שהרי הוא פסק בסימן שי"ח סעיף י"ו בענין הפשטיד"ה להתיר דלא כסברת האוסרים. אלא דקשיא לי דבסימן ש"כ סעיף י"א כתב וז"ל, צריך לזוהר בחורף שלא יטול ידיו במים שיש בהם שלג או ברד. ואם יטול, יזוהר שלא ידחקם בין ידיו שלא יהא מרסק עכ"ל:

וראיתי להמג"א שהרגיש בסתירה זו, וכתב על זה בס"ק י"ו, ולפי מה שכתב סעיף ט' שרי ע"ש^[תעיה]. וזה לשון מר"ן בסעיף ט', השלג והברד אין

בארות משה

[תעה] צ"ל השמן. וכ"ה בשלטי גבורים שלפנינו שם. אבל שומן הרי לעולם הוא קרוש: [תעו] קושיית רבהמ"ח היא לפי מה שכתב למעלה בשם השלטי גבורים דרחיצת ידים בברד מעורב במים תליא בפלוגתא הנו"ל. וכן תמה על מרן בערוך השלחן סימן ש"ך סכ"ב, וע"ש שנדחק בזה:

ברם לענ"ד שאני ההיא דסימן ש"כ סי"א דמרסק בידים, משא"כ בסימן שי"ח סי"ו בענין הפשטיד"ה דנמוח מאליו ולא עביד בידים. ומטעם זה ג"כ התיר בסימן ש"כ ס"ט אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו. ודמי למה שאמרו בכרייתא אבל נותן הוא לתוך הכוס ואינו חושש. וחילוק זה מפורש באר היטב בחידושי הרמב"ן והרשב"א ובפירוש הר"ן על הרי"ף סופ"ד דשבת, דאף למה שפירש"י טעמא דאין מרסקין משום דמוליד דמי למלאכה שבורא המים האלו, לאו למיסר משום נולד קאמר, אלא שהאיסור הוא משום סרך מלאכה לפי

בארות משה

שהוא כבורא ומוליד המים הללו. ודוקא היכא דעביד בידיים, הא אילו הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו מותרים דלאו נולד הוא וכו' ודלא כבעל התרומה שאסר שומן שנמוח משום נולד עש"ה. והיינו דיש איסור מוליד ויש איסור נולד, והם שני עניינים. מוליד דאמר רש"י היינו דעביד בידיים. [ועד"ז בביצה לג: אין מוציאין אור ביו"ט מאי טעמא משום דקא מוליד. ועיין ב"י רס"י תק"ב בשם רמב"ם ומגיד משנה. ובביה"ל שם בריש הסימן הביא מחלוקת אחרונים אם הוא דאורייתא איסור מוליד ע"ש. ובפירוש רש"י בשבת דף קנה. ד"ה זה"ק, דשוויי אוכלא אסור משום מוליד, ועיין שם ובפני יהושע דף נ' ע"ב. ולקמן ס"ק תשנ"ז במוסגר. אמנם לא כל המוליד שוה (וכיו"ב לא כל נולד שווה, כיעויין בשער הציון סי' תצ"ה אות כ"ו, ובמה שציינתי בסוף ס"ק זה), ובעניינינו הוא ודאי דרבנן כמפורש בכל הפוסקים. ¹¹²⁹⁴⁵⁶⁷ וראיתי מובא בשם שו"ת מהרי"ל דיסקין סי' ו' שכתב, דלא ידע לאיזו מלאכה יש לייחס איסור זה של מוליד ע"כ. ומשמעות דברי הראשונים דאסרוהו חז"ל מפני שהוא דומה לעיקר איסור מלאכה הכללי, בלי לייחסו לאחד מט"ל מלאכות בייחוד, וכל הט"ל מלאכות הן ענפים משורש איסור לא תעשה כל מלאכה הכתוב בתורה, וכמו עובדין דחול שאסרום חכמים. ובשלחן עצי שטים מלאכת דש כתב דהוא שבות דמכה בפטיש ע"כ. אמנם רבים סוברים דכאוכלין ליכא מכה בפטיש כיעויין בדברינו במילואים סימן י"ג. והמשנ"ב סימן תרנ"ח סק"ז גבי מוליד ריח בבגד פירש דהוי כתיקון מנא. וע"ע בבארות יצחק הלכות יום טוב דף נ"ז ואילן]. ונולד היינו לאסור מה שנמוח משום מוקצה (על דרך מה שאמרו בריש ביצה ע"ש). ומרן בב"י סימן שי"ח וסימן ש"כ האריך בדברי הפוסקים בזה והעלה כדעת רוב הראשונים דפליגי אבעל התרומה, ואם הניחם בחמה, או פשטיד"ה כנגד המדורה והשומן שקרש נמוח, מותר. ועל פי זה הולכים דבריו בש"ע, דלא התיר אלא מה שנמוח מאליו דלית ביה איסור נולד, אבל בידיים אסור. [ועיין להגרעק"א סימן ש"כ ס"ט שנתקשה בלשון הש"ע ואם הניחם בחמה ונפשרו מותרים, אמאי נקט לשון דיעבד דהא אפילו לכתחילה שרי להניחם בחמה ע"כ. ולענ"ד מרן לא בא להשמיענו אלא דאין איסור במה שהופשר משום נולד ומוקצה, אבל להניח פשיטא דשרי לכו"ע דלא עביד בידיים וכמו שביארנו. וכ"ה לשון הרמב"ן ועוד ראשונים. וזה דלא כמ"ש באגלי טל מלאכת דש ס"ק ל"ו אות י"ב דדוקא שומן שרי, לא מים].

וחשש להסוברים דאסור לרסק משום מוליד, דלדידהו אסור אף היכא דלא דמי לסחיטה: וזה מוכרח בשיטת מרן הש"ע, שהרי בסימן ש"כ סי"ב כתב יש לזוהר שלא ישפשף ידיו במלח ע"כ. וכ"כ עוד בסוס"י שכ"ג אין תופפין כלים במלח וכו'. אף דמלח לעולם אין בו מים ולא דמי לסחיטה. אלא הטעם משום מוליד. ועיין בטור ובכף החיים בסימן ש"ך סק"ע. [ואין לדקדק מהש"ע דאייתי להאי דינא דאין מרסקין שלג וברד בסימן ש"ך בכלל דיני סחיטה, אלמא דלית ליה טעם דמוליד, דאין דיוק זה מוכרח בדעתו כלל כמו שיוזכר למעיין במקומות אחרים בספרו השלחן ערוך שלא הקפיד לדקדק בסידור הלכותיו בכל כיוצא בזה. ובפרט בעניינינו דשפיר יש לומר דאין זה אלא מפני שנמשך כדרכו אחר סדר הטור שהביאו בסימן זה אף דהטור גופיה סובר בסוס"י שי"ח כבעל התרומה דאסור משום נולד. ודוקא הרמב"ם שדקדק בחיבורו הרבה בסידור ההלכות, כל הלכה משרשה והמסתעף ממנה דבר דבור על אפניו כנודע, הוא דשייך לדייק כן. וזהו מלבד מה שנראה דאית ליה למרן הני תרי טעמי משום סוחט ומשום מוליד]. ואי נמי י"ל משום דדמי קצת לסחיטת משקין. ועל דרך שכתב בשו"ת רב פעלים ח"ג סימן י"ד ד"ה מיהו ע"ש. וכן לרסק בידיים בתוך הכוס ג"כ יש לאסור אף לטעם דגזירת סחיטת פירות וכמ"ש האחרונים. ואם במלח יש לזוהר, כ"ש בבורית וכמ"ש בכף החיים שם ס"ק ע"ד בשם רמ"א בסימן שכ"ז ס"י. **ומבל** מקום אף מרן נקט לה בלשון זהירות, ונטה מלשון הטור דאסר לגמרי. והטעם נראה כיון דלטעם הרמב"ם וסיעתו דמשום סחיטה נראה דאין לחוש לזה. וכן נראה לכאורה מתשובת הרמב"ם שהוא מתיר השימוש בבורית זו ועיין בגנת ורדים כלל ג' סימו י"ד דבורית הנז' בנדה פרק ט' הוא מה שנקרא

בארות משה

בלשון ערבי "גאסול" שהוא צמח האדמה, וכן בשאר דוכתי דמייתי תלמודא לישנא דבורית כן הוא פירושו. מ"מ הפוסקים נשתמשו בשם זה גבי ה"שאבון" כשיטת המפרשים שפירשו הכתוב ותרכי לך בורית שהוא השאבון עכ"ל. וע"ע ברכי יוסף יו"ד סימן קצ"ט אות ד', ולרבהמ"ח בספרו עץ חיים ח"א דף ע"ז ע"ב ד"ה בורית וכרשינא]. ואזיל לשיטתיה:

ומה שכתב רבהמ"ח שהמג"א הרגיש בסתירה זו. אחר המחזי"ר לענ"ד נתכוון המג"א למה שכתב הוא גופיה בס"ט ס"ק י"ג דהרמב"ם וסיעתו מתירים לרסק בידים כשהוא מתערב במים שבכוס, וממילא לדידהו א"צ ליזהר שלא ליטול ידיו במים שיש בהם שלג. אבל הש"ע חשש לאסור. וכן מוכח מלשונו בס"ט אבל נותן הוא לתוך הכוס של"יין וכו', ולא כתב מרסק, וכמ"ש המג"א שם. וכן פירשו במחצית השקל ופמ"ג דברי המג"א. וכן רמז לזה השתילי זתים בסק"ל ע"ש. ועיין ע"ז במילואים סימן פ"ד:

וכל זה כתבתי על פי המבואר בדברי הראשונים שהבאנו לעיל דבעל התרומה אסר משום נולד ולא משום מוליד, כיעויין היטב בדבריהם. בפרט בדברי הרשב"א שם שהרחיב יותר בביאור. ברם עיקר הדבר צ"ע כי המעיין בגוף ספר התרומה סימן רל"ה יראה דמוכח מדבריו דאוסר להניח כנגד המדורה משום דחשיב כממחה בידים ולא כנמוח מאליו עש"ה. וראיתי שכבר עמד על כך בשו"ת פנים מאירות ח"א סימן פ"ד. ואף שבשו"ת שואל ומשיב קמא ח"ב סימן קמ"ח השיג עליו מדברי הראשונים דלעיל, עדיין לא תירץ לשון בעל התרומה ע"ש. ולשון הרא"ש בפסקיו ובתוספותיו ספ"ד דשבת בשם בעל התרומה ג"כ מוכיח דאסר משום דחשיב כמוליד ובורא בידים ולא משום נולד, דוק שם. וכן הביא בשמירת שבת כהלכתה פ"י הערה י"ד מהגרשז"א שמצדד כהפנים מאירות ע"ש. ובתהלה לדוד סימן שי"ח אות ל"ו ול"ז רצה לומר דלבעל התרומה אסור גם להניח לכתחילה סמוך לאש משום מוליד, וגם מה שנמוח אסור משום נולד ע"ש. וכן יש לדקדק מלשון המרדכי סוף במה טומנין. **ובעיקר** דין נולד בשבת ויו"ט, עיין עוד בש"ע סימן תצ"ה ס"ד ובאחרונים שם, ושער הציון בסימן שכ"ה אות כ"ב, **ולרבהמ"ח** לעיל סעיף ס"א וס"ב, ובשו"ת פנים מאירות הנז"ל, ובערוך השלחן סימן ¹²³⁴⁵⁶⁷ ש"ך אות כ"ג לחלק בין נולד לנולד וכדלעיל (במוסגר):



ועתה רואה אני מדברי הגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ג סי' י"ד שסבר להתיר לרסק סוכר במים ולא דמי לשלג וברד, כי אין גוף הסוכר נהפך למים אלא שע"י המחיה הוא מתערב במים יפה, והראיה שאח"כ יהיו המים עבים ועביות זה הממשות של"הסוכר, וליכא ביה טעמא דמוליד וגזירת סחיטת פירות. דמוכח מיניה שאין זה חולק על מרן שאסר לשפשף מלח שהביאו שם אח"כ, דמלח נהפך למים טפי מסוכר ע"ש. וכנראה שבזמנם היה המלח נמוח ונעשה כמו מים ע"י שפשוף, ולא כמו המלח שלנו. וצריך לברר. ושור"ר שכבר העיר על זה בערוך השלחן סי' ש"ך סכ"ו ע"ש. ומצינו במס' מקואות רפ"ז דהמלח מצטרף להשלים שיעור מ' סאה דמקוה. ובש"ע או"ח סימן תס"ב סעיף ז' יש לברר המלח מחטים כי כשהמלח מתלחלח מתחמץ ע"ש ובאחרונים. והגם שהגרי"ח שם חזר לאסור הסוכר מדאסר מרן בב"י ובש"ע סי' שכ"ח סכ"ב לסוך בתלב, זולת לצורך אורחים ע"ש. אבל יד הדוחה נטויה לחלק בין חלב שעצמותו נהפך למשקה הניגר כמים, לסוכר שאינו נהפך למשקה כלל כנז"ל. והגרי"ח גופיה חזר בספרו בן איש חי ש"ב פרשת יחרו אות י"ד להתיר לכתחלה לרסק סוכר במים, שזה סותר לדבריו שברב פעלים ע"ש. ואולי הוסיף זה אח"כ ברב פעלים או במקום אחר וחסר לפנינו:

וזכינו לדין בורית די"ל דאף מרן יודה דשרי, דליכא ביה לא מוליד ולא גזירת משקין, כי אינו נעשה מים כלל. זולת שנמחה עד אשר דק והוא מתערב בלחלוחית המים הטופחים

מרסקין אותם, דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיוזבו מימיו. אבל נותן הוא לתוך כוס של"יין או מים והוא נימוח מאליו ואינו חושש. וכן אם הגיחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו מותרים עכ"ל. והוא מדין הפשטידה דסימן שי"ח דמותר ליתנה כנגד המדורה, והכי נמי כשרוחץ בבורית ונמחה על ידי השפשוף שרי דאין כאן נולד. גם בסימן שכ"ו כתב המג"א על דברי רמ"א שאוסר לרחוץ בבורית (כתב עליו המג"א [תע"ז]) וז"ל, ובשלמי גבורים כתב דיש מתירין, דדוקא ברד ושלג שעומדין למשקין אסור, יעויין שם שהאר"ך עכ"ל:



אסיקנא דמנהגן של קדמונים שנהגו היתר ברחיצת הבורית תורה היא, ויש להם על מה שיסמוכו הרמב"ם ודעמיה ומר"ן גם כן בשמתייהו אויל. על כן אין למחות בהם, והמחמיר יחמיר לעצמו [תע"ח]:

אחר זמן רב מצאתי כדברי בספר גנת ורדים כלל ג' סימן י"ד שפסק כן, וסיים בה ומותר הוא לכתחלה. ושמחתי. תלי"ת [תע"ט]:

אוצר החכמה

בארזות משה

על הידים עד שאינו ניכר ותו לא. וה"ו כמרסק מיני אוכלין רכים עד שנמוחים דאין לזה עניין ושייכות למרסק שלג וכרד וכסברת רבהמ"ח וסיעתו, ודבריו צודקים מאוד להלכה לכל מעיין הולך נכוחה, וזוהי שיטת קדמונינו. ומה שהוקשה לרבהמ"ח אליבא דמרן תירצנו לעיל, אבל בורית יצא לגמרי מאיסור זה. **ומצד** איסור ממרח בבורית, עיין מה שהארכנו בזה במילואים סימן פ"ו:

[תע"ז] ג' תיבות אלו נראות מיותרות ולכך הקפנום בסוגריים:

[תע"ח] גם בשתילי זתים סימן שכ"ו ס"ק כ"ג אחר שהביא דברי המג"א שם, כתב וז"ל, ולפי זה אין ראוי לדרוש לאיסור להנוהגים היתר וכ"ש שאין למחות בהם. נראה לי. עכ"ל. וכן מצדד בביאור הגר"א שם להתיר לרחוץ ידיו במלח ע"ש. ואם כן הוא הדין לבורית. וכן דעת הפחד יצחק ערך בורית, ואף לדעת רש"י, דבבורית לא יתרבו מים וליכא מוליד. וכן התיר בגנת ורדים כדלקמן בדברי רבינו המחבר, והובא גם בבה"ט סימן שכ"ו סק"ח, וכ"כ בשו"ת נוה שלום סימן י"א ע"ש. וע"ע בשו"ת יב"א ח"ד סימן כ"ח ובי"ד ח"ב סימן ג' אריכות בכל עניין זה, ובש"ע המקוצר סימן ס"ט סעיף ו' [ובשו"ת מעשה אליהו (מני) סימנים ש"ו וש"י, ובסוף שו"ת מעשה אי"ש דף ק"ט ע"ב וק"י, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ד סי' ס"ה ב', ובסי' צ"ד. **והמנהג** שרחצו כלים בשבת בבורית, ובורית דְּשָׁם רַבָּה לא קשה כמו הסבון כאן, אלא יותר קשה ממשחת שיניים. כך שמעתי מפי הרש"ץ זצ"ל. אך יש שהגדירו שהיתה כמו סבון כביסה כאן. יב"ן], ובמה שכתבנו במילואים סימן פ"ו לעניין ממרח בסבון:

[תע"ט] תהלה לאל יתברך. וע"ע דברי רבהמ"ח בסעיף שאחריו: